Contribuții la cunoașterea elitei medicale din Țările Române în veacul al XIX-lea. Studiu de caz: Ludovic Steege (1813-1872)

Lidia TRĂUȘAN-MATU

Cercet. științ. dr., Facultatea de Istorie,
Universitatea București

E-mail: lidiatrausan@gmail.com

Descendență, studii, familie

Etnic german, Ludovic Steege a văzut lumina zilei la București, într-o familie de farmaciști „cu diplomă nemțească" și ascendență aristocratică. Surse din timpul domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica (1834-1842) îl pomenesc pe „spițerul" Michael Traugott Steege, tatăl viitorului medic, în calitatea de farmacist al „curții domnești" sau de „întâistătătorul" comunității luterane din București; în vreme ce despre mamă, Elisabeta Regina Dobner von Randenhoff, aflăm că provenea dintr-o familie de nobili austrieci[1]. După absolvirea Gimnaziului din Brașov, Ludovic Steege pleacă la München cu intenția de-a studia filosofia. Avea pe-atunci optsprezece ani și destule îndoieli, nedumeriri, întrebări. La München avea să-i cunoască pe frații Rosetti, pe Dimitrie Ghica și pe Constantin Rolla (fiul doctorului Eustatie Rolla din Iași); cu toți

1 Pentru mai multe informații genealogice și biografice, vezi Hans Petri, „Acte inedite din 1788 privitoare la Ana Margareta Steege și la preotul Klokner, ginerele ei", *Arhiva românească*, tom VI, București, 1941, pp. 133-137; Mihail I. Kogălniceanu, „Știri noi despre viața și activitatea lui Ludovic Steege", *Arhiva românească*, tom. IX și X, București: Editura Cartea Românească, 1943, respectiv 1945-1946, pp. 122, 215; Victor Gomoiu, Gh. Gomoiu, Maria V. Gomoiu, *Repertor de medici, farmaciști, veterinari din ținuturile românești*, vol. I, Brăila: Tipografia „Presa", 1938, p. 411; Pompei Gh. Samarian, *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, vol. II, București: Tipografia „Bucovina" I.E. Torouțiu, 1938, pp. 530, 545, 548; Victor Slăvescu, *Ludovic Steege. 1813-1872. Schiță biografică*, București: Tipografia Remus Cioflec, 1943 și Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească 1866-1900*, București: Editura All, 1998, p. 100.

Caiete de antropologie istorică, anul XV, nr. 1-2 (28-29), Ianuarie–Decembrie 2016, pp. 39-56

avea să dezvolte splendide prietenii. După doi ani de căutări și tatonări admite că medicina și Franța sunt ceea ce îl interesează.

La Paris, tânărul Steege a sosit în februarie 1833, la doar trei ani de la „revoluția glorioasă din iulie", care îl adusese pe tronul Franței pe Louis-Philippe. Vreme de șapte ani, cât a stat în capitala Franței, pe lângă studiul medicinei și socializarea cu prietenii din țară (Alexandru Ioan Cuza, Ioniță Negri, Vasile Alecsandri), este atras de gazetărie. Scrie eseuri și cronici cu conținut economic și politic în ziare cunoscute, de felul lui *Le Monde*, *Le Temps* sau *Allgemeine Zeitung*. Un bun exemplu este textul publicat în *Allgemeine Zeitung*, cu titlul „Du libéralisme en Autriche"[2], unde discută despre liberalism și valorile monarhiei habsburgice. Totuși, în ciuda evidentelor calități de gazetar (o bună stăpânire a limbilor germană și franceză ar fi doar un exemplu), jurnalismul nu a fost pentru el o pasiune, ci un simplu mijloc de a obține un supliment financiar.

În 1839, după obținerea titlului de „doctor in medicină", Steege se gândește să se întoarcă în Valahia, unde îl aștepta familia (mama dimpreună cu cei trei frați: Friederica, Paulina și Adolf; tatăl murise în 1837). Sosirea în țară se va întâmpla abia în 1841. Nicolae Kretzulescu, un bun prieten cu studii medicale la Paris, ar fi dorit ca Steege să profeseze în București, motiv pentru care îl invită să se înscrie la examenul pentru obținerea „dreptului de liberă practică". Există, în literatura de specialitate, anumite controverse în legătură cu prezentarea lui Steege la examen. Potrivit lui Victor Gomoiu, L. Steege ar fi „obținut dreptul de liberă practică" în 1841.[3] Alți cercetători sunt mai reținuți. Descriind chestiunea ca neclară, ei catalogheză prezența lui Steege în fața comisiei de examinare drept „nesigură"[4]. Ce știm cu siguranță este că, deși nu avea încă o clientelă solvabilă, avea câțiva prieteni credincioși și nu de conjunctură. Știau că este un bun profesionist și îl recomandau posibililor pacienți. Mai mult, amicii din Moldova încercau să-l convingă să se stabilească la Iași. Mărturie ne stau epistolele lui Vasile Alecsandri și ale Catincăi Negri, din octombrie-noiembrie 1841, către Ludovic Steege. Cei doi își întăreau invitația uzând de formula „toată lumea vă dorește" la Iași.[5] Trebuie să fi contat aceste insistente rugăminți, de vreme ce în anul următor a sosit la Iași și și-a petrecut aproape tot restul vieții acolo.

Cariera lui Ludovic Steege s-a schimbat mult din momentul în care bunul său prieten Costache Negri i-a făcut cunoștință cu verișoara lui de gradul al doilea, Caliopi Negri, fiica cea mare a „banului Mihalachi Negri"[6]. La douăzeci și nouă de ani cât avea

---

2 Pentru activitatea de gazetar, trimitem la studiul lui Șerban Cioculescu, „Ludovic Steege la Paris. Gazetarul", *Arhiva românească*, tom VII, București, 1941, pp. 237-238.

3 Victor Gomoiu, Gh. Gomoiu, Maria V. Gomoiu, *op.cit.*, p. 411.

4 Dumitru Vitcu, *Diplomații unirii*, București: Editura Academiei R.S.R, 1979, p. 213; Victor Slăvescu, *op.cit.*, p. 5, și Mihail Kogălniceanu, ed.cit., p. 215.

5 G.Z. Petrescu, „Ludovic Steege medic", *Arhiva românească*, tom IX, București, 1944, pp. 217-219.

6 Constandin Sion, *Arhondologia Moldovei. Amintiri și note contimporane. Boierii moldoveni*, București: Editura Minerva, 1973, p. 245.

atunci, Steege era un doctor cu reputație, dornic să-și întemeieze un cămin. După câteva luni de logodnă, menite să se obișnuiască unul cu altul, Caliopi și Ludovic se căsătoresc până să se sfârșească anul 1842. Prin mariaj, L. Steege pătrunde în aristocrația moldoveană, și mai târziu, în 1855, avea să obțină dorita naturalizare.

Timpul scurs în intervalul 1842 și 1845, când acceptă postul de „medic de cvartal" la Iași, îl petrece în cea mai mare parte la casa de la Dobârceni, „din ținutul Botoșanilor, hotar cu Ștefănești, lângă Prut", pe moșia primită „zestre" de Caliopi. În principal, își dedică timpul administrării afacerilor și lecturii. Seara de seară, după vegherea la bunul mers al economiei moșiei, își permitea răsfățul destinderii prin evadarea în lumea cărților. Din relatările lui Mihail I. Kogălniceanu, nepotul lui Mihail Kogălniceanu, știm că deținea o bibliotecă vastă și variată.[7] Cărțile îi erau pasiunea care-i umpleau viața cu bucurie și culoare încă din adolescență. De la Hans Petri, unul dintre biografii săi, știm că și-a petrecut anii de gimnaziu într-o neobosită căutare de cărți și itinerarii spirituale: de la Taine și Guizot la Schiller și Goethe, dar și Uhland sau Iohanna Schopenhauer.[8] În această atmosferă tihnită avea să vină în lumea cele două fete ale cuplului: Maria Frida și Elena. În paranteză fie spus, ambele fete aveau să se căsătorească în cercul marii boierimi moldovene. Maria cu aga Gheorghe Greceanu, șeful poliției din capitala Moldovei; iar Elena va intra în familia Macri. Ramura Maria Greceanu dăinuie și astăzi. Ultima descendentă directă al lui Steege este Georgeta Hariton, nepoată de fiică a generalului Alexandru Lambrino și a soției sale Maria Greceanu.[9]

Tot acum avea să conceapă studiul intitulat „Despre întrebuințarea rachiului în boale și despre primejdiile pricinuite prin abuzul acestor băuturi".[10] În legătură cu conținutul textului, sunt importante de subliniat câteva idei: mai întâi, încercarea lui Steege de a combate, cu argumentele medicale moderne, prejudecățile și superstițiile legate de boală și terapeutică. Astfel, Steege respinge atât tradițiile terapeutice „atât de des învinovățite a fi pricina boalelor", de felul „vrăjilor" sau „cum zic țăranii faptul ce s-a trimis cuiva de vreo mână dușmană", dar și obiceiurile sociale, „mijloacele deșențate cu care se slujesc babele să descântece răul", amintind, cu titlul de exemplu, de „dezgustăciosul obicei de a se da să bee persoanelor lovite de junghiu, materii excre-

7 Mihail I. Kogălniceanu mărturisește că, după moartea doctorului, urmașii lui Steege au donat biblioteca Universității din Iași, în M. Kogălniceanu, ed.cit., p. 127.

8 Hans Petri, „Anii de școală ai lui Ludovic Steege la Brașov", *Arhiva românească*, tom VII, București, 1941, p. 196. Relativ recent, Alexandru Istrati analizează caietele de însemnări ale lui L. Steege într-un excelent studiu intitulat „Cum se învăța istoria în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Caietele de însemnări ale lui Ludovic Steege", *Revista de Istorie Socială*, vol. X-XII, Iași, 2005-2007, p. 201.

9 Mihai Sorin Rădulescu, „La începuturile diplomației moderne românești: ceva nou despre Ludovic Steege", *Studia Universitatis Petru Maior. Series Historia*, 2004, p. 106.

10 Pentru analiza noastră am folosit articolul lui Ludovic Steege, „Despre întrebuințarea rachiului la boale și despre primejdiile pricinuite prin abuzul acestor băuturi", publicat în *Foaie științifică și literară*, nr. 33, Iași, 1844, pp. 257-259. Textul a fost republicat în *Arhiva românească*, tom X, București: Tipografia „Cartea Românească", 1945-1946, pp. 154-156.

mentale sau baliga cailor sau a vacilor".[11] O altă idee a studiului reflectă îngrijorarea autorului față de consumul „nechibzuit de alcool" în lumea satului, mai cu seamă a „rachiului carele în stare de boală ca și în stare de sănătate este băutura favorită a țăranului".[12] De fapt, Steege notează demonstrativ, invocând o serie de rațiuni medicale, fiziologice și economice, că stilul acesta de viață pe lângă faptul că îmbolnăvește organismul, provocând „o suire a sângelui la creieri, spasmuri strașnice și epileptiforme, apoplexia însuși", sfârșește întotdeauna cu „ruinarea trupului și a averii pătimașului"[13]. În final, doctorul are o recomandare specială: „rachiul" să fie folosit doar „pe din afară, așa spre pildă frecăturile care este obicei de a se face cu această băutură".[14]

Despre activitatea medicală a lui L. Steege

Numit „medic de cvartal", în toamna anului 1845, Steege se mută la Iași împreună cu familia. În paranteză fie spus, calitatea de „medic de cvartal" presupunea asumarea responsabilității de a veghea la starea de sănătate a populației aflată într-un anumit sector al orașului.[15] Munca era grea și de mare răspundere, iar Steege, dornic de afirmare și promovare, se afla într-o permanentă stare de neliniște. Agitația avea să-i fie alimentată de problemele iscate la sosirea în Moldova a trupelor țariste de ocupație, apoi de izbucnirea epidemie de holeră, din toamna anului 1847, urmată, la numai doi ani, de cea de gripă. Să amintim că în cazul în care starea de sănătate a populației era amenințat de o boală epidemică gravă, reacția statului consta în punerea în funcțiune a unui „plan de urgență": așa-numita „carantină". De buna aplicarea a măsurilor ce formau scheletul carantinei depindea limitarea flagelului și a mortalității.[16] Din punct de vedere concret, misiunea „medicului de cvartal" consta în câteva sarcini nu lipsite de pericol. Mai întâi, localizarea și supravegherea individuală a cetățenilor din sectorul arondat. El era cel care trebuia să le controleze zilnic „starea de sănătate", să-i vegheze dacă respectă „măsurile feritoare"[17] sau profilactice, să-i povățuiască cu privire la „semnele holerei"[18] și „a leacurilor casnice menite spre vindecarea ei",[19] iar

11 *Ibidem*, p. 257.
12 *Ibidem*.
13 *Ibidem*, pp. 258-259.
14 *Ibidem*.
15 *Despre doctorul de cvartal, primul hirurg al capitalei și a lor îndatoriri, încuviințate de Comitetul sănătății la 18 februarie 1847*, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei, cuprinzătoriu legilor și dispozițiilor introduse în țară de la anul 1832 până la 1855. Înorânduite de o comisie din naltul ordin al Înălțimii Sale Principelui domnitoriu al Moldovei Grigore A. Ghica voevod*, vol. II, Iași: Tipografia Buciumul Românu, 1855, p. 444.
16 *Despre carantine. Regulamentul carantinei din 21 aprilie 1849*, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei*, ed.cit., p. 478.
17 *Măsuri adoptate la ivirea boalei holerei la 17 octombrie 1847*, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei, cuprinzătoriu legilor și dispozițiilor introduse în țară de la anul 1832 până la 1855*, ed.cit., p. 536.
18 *Ibidem*, p. 537.
19 *Ibidem*, p. 538.

la lăsarea serii să completeze „neîntârziat" registrul cu toate întâmplările survenite în timpul zilei. Cu ce rezultat? Studiind „tabelele cu bolnavi și morți" ale perioadei, care ne indică o mortalitate foarte mare, am spune că destul de modest.[20] Putem discuta astăzi despre eficiența carantinei, însă la acel moment aceasta constituia singura strategie politico-medicală de contra-ofensivă asupra unui „inamic" necruțător. Pentru profesionalismul manifestat în gestionarea situației, domnitorul Mihai Sturdza îl va „înnobila", acordându-i titlul de agă[21]. Să mai spunem că rangul de boier acordat de domnitor pentru diverse „slujbe jărtfite" era, în cazul particular al doctorilor (dar și al profesorilor sau al inginerilor), lipsit de beneficii bănești, însă semnificativ pentru valorizarea prestigiului profesional, asigurându-le beneficiarilor „protecția și influența necesară avansări în ierarhia administrativă".[22]

Promovarea mult așteptată avea să vină în anul 1853, odată cu numirea în funcția de „protomedic al Moldovei". Instituția „protomedicului", reorganizată în 1832, conform prevederilor *Regulamentului Organic*, era un organism administrativ, aflat sub autoritatea superioară a Ministerului din Lăuntru și multe depindeau de ea. De pildă, răspundea de îndrumarea și controlul activității instituțiilor medicale ale Moldovei, cum ar fi „Comitetul sănătății", „casele de priveghere" sau spitalele, superviza „comisia de cercetare" a diplomelor și a doctorilor, organiza și supraveghea procesul de imunizare, dădea avize pentru numirea medicilor în spitalele țării și conlucra cu alte organisme importante (minister, prefecturi, poliție, primării etc.) în toate chestiunile de interes comun[23]. Simplificând lucrurile, instituția „protomedicului" era, în teorie, autoritatea care, printr-o bună organizare și folosind metode de îndrumare și control potrivite, urma să amelioreze nivelul de sănătate publică al țării. Iată de ce, când i-a parvenit chemarea de a fi promotorul reformelor, Steege nu a avut nicio clipă de ezitare. Probabil a trăit sentimentul că din poziția pe care urma să o dețină servea unei cauze nobile: aceea a „prifacerii" țării.

Lucrurile ce s-au întâmplat în cei cinci ani, cât s-a aflat la conducerea administrației sanitare a Moldovei, par să sugereze că a fost o perioadă fastă, caracterizată de elan, făgăduințe și uneori împliniri. Din prima clipă de directorat, noul „protomedic" a încercat să umple golurile strecurate în procesul de modernizare medicală, prin accelerarea ritmului de implementare a „dispozițiunilor" cu caracter sanitar prevăzute în *Regulamentul Organic*. Între toate se evidențiază acțiunea prin care a căutat să organizeze în jurul copilului o îngrijire medicală reală, față de care părinții și statul

20 ANR, Fond Comitetul Carantinelor, Dosar 743/1846, f. 3, și Fond Ministerul de Interne. Direcția Serviciului Sanitar, Dosar 90/1849, f. 7.

21 Constandin Sion, *op.cit.*, p. 245.

22 Al.-Fl. Platon, *Geneza burgheziei în Principatele Române (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea). Preliminariile unei istorii*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza",1997, p. 309.

23 Paul Negulescu, Gh. Alexianu (ed.), *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, București: Întreprinderile „Eminescu", 1944, p. 247.

modern aveau responsabilități egale. Se contura astfel o perspectivă îmbucurătoare pentru împlinirea unei provocări a statului modern: scăderea mortalității infantile și supraviețuirea copiilor până la vârsta adultă. Punctul de referință rămâne alocarea către Institutul Gregorian (înființat în 1852) a unor sume mai consistente de bani, sume obținute, în cea mai mare parte, din acțiuni filantropice și donații. Obiectivul era ca cele cinci structuri ale Institutului: Școala de moașe, secțiunea pentru copiii găsiți, biroul de consultații gratuite pentru copiii săraci, biroul de plasare pentru doici și secția de vaccinări antivariolice să funcționeze nu doar pe hârtie.[24] Acțiunea a fost urmată de o amplă campanie dedicată inoculării și vaccinării copiilor. Steege este cel care instituie sistemul premiilor pentru recompensarea doctorilor care au „hultuit cel mai mare număr de copiii în cursul unui an".[25] Ne putem face o idee despre amploarea acțiunii de variolizare, dar și despre limitele ei, pe baza observațiilor pe care le-a făcut într-un raport înaintat „Ministerului din Lăuntru", unde arăta că în pofida faptului că „s-au hultuit cu vreo 6000 de copii mai mult decât în 1853, vărsatul firesc a dijmuit într-un chip însemnat generațiile cele nouă ale Moldovei".[26]

Modul în care a încurajat acțiunile de alfabetizare medicală, sprijinind apariția unei literaturi de popularizare dedicate îngrijirii copiilor, și mai cu seamă a nou-născuților, dar și de responsabilizare a părinților, poate fi citit în aceeași logică a îngrijirii copilului. Edificatoare sunt instrucțiunile, dispozițiile și anaforele emise de autorități, în special de „Comitetul sănătății", în timpul directoratului său. Varietatea acestor documente aveau rostul de a preciza autoritatea și competențele personalului medical, pe de o parte, și de a explica cum trebuie acționat pentru o mai bună protecție a copilului și a familiei, pe de altă parte.

Alte două inițiative lansate de Steege, în perioada lui de „protomedic", privesc utilitatea spitalului și funcționarea farmaciilor. Din documente de arhivă aflăm că era un susținător convins al ideii moderne de spital: acela de loc destinat numai și numai bolnavilor. Consemnăm că în această perioadă spitalul funcționa ca adăpost unde se internau deopotrivă bolnavi și oameni sărmani. La Arhivele Statului din Iași oricine poate cerceta proiectul lui Steege de înființare a Spitalului din Târgul Neamț, destinat în exclusivitate „suferinzilor de boli nervoase" și proiectat după modelul spitalelor „văzute în deosebite capitalii ale Europei".[27]

Tot la Arhivele din Iași se găsește documentul numit „Instrucțiuni pentru gremiul spițeresc"[28]; în fapt, primul regulament de organizare și funcționare a farmaciilor din

---

24 Școala pentru moșit, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei, cuprinzătoriu legilor și dispozițiilor introduse în țară de la anul 1832 până la 1855*, ed.cit., p. 564.

25 G.Z. Petrescu, *op.cit.*, p. 16.

26 *Ibidem*.

27 Arh.St. Iași, Fond Secretariatul de Stat al Moldovei, Dos. 1958/1855, f. 3-5; vezi și Dumitru Vitcu, *Diplomații unirii*, ed.cit., p. 216.

28 Toate documentele „Despre înființarea gremiului spițeresc în Moldova la 26 august 1854" au fost publicat în 1856, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei*, ed.cit., vol. II, pp. 519-523.

Moldova. Actul întocmit de Steege în 1855, în colaborare cu „Comisia doctoricească" și reprezentanții farmaciștilor din țară, conține o seamă de articole ce reglementau într-un mod foarte strict statutul farmaciștilor. Un prim articol preciza motivul existenței unei astfel de „corporații": „Pentru înlesnirea dezvoltării științei și îmbărbătarea morală a spițerilor statorniciți în Moldova, pentru a-i îndemna la o priveghere și la un ajutor reciproc, pentru a regula relațiile lor cu subalterni și a introduce, în sfârșit, o mai mare conformitate între spițerii țării".[29] Așadar, organismul avea să funcționeze atât ca for de dezbatere, cât și ca grup de presiune. O caracteristică a organizării „gremiului spițeresc" era că, spre deosebire de asociația similară din Valahia, primea în rândurile ei farmaciști de orice grad școlar. Cauza era că, până la înființarea Școlii Naționale de Medicină și Farmacie din București (1857), pentru a profesa ca simplu lucrător farmaceutic, fără grad superior, erau suficiente tradiționalele „ucenicii" în laboratoarele „drogheriilor" din țară.[30] De altfel, articolul 12 al „Statutelor" avea să dea mai multă rigoare acestei situații, precizând organizarea „cât mai grabnică" la Iași a unei „școli gremiale de farmacie", care să combine „anii de ucenicie" ai studenților cu audierea de cursuri teoretice: de Fizică, de Chimie, de Mineralogie sau de Botanică. Rezultatul? Pe planul receptării imediate, mulți autori vorbesc despre o reușită.[31] Pentru cine însă nu e dispus să vadă mai mult decât a fost, reușita e modestă și de scurtă durată: „Școala gremială" a funcționat doar vreme de doi ani. Nu a avut ecouri dincolo de granițele Moldovei și n-a lăsat, prin studenții școliți, decât rareori urme în memoria posterității. Problema ei centrală a fost legată de controversele privind calitatea cursurilor și statutul dobândit de absolvenții. Să mai adăugăm la articolele semnalate și pe cel care punea deschis problema modernizării „breslei"; viziunea privind modelul de urmat nu lasă loc interpretărilor: cel care deja „există mai în toate statele Europei".[32]

Din Occident au adoptat reformatorii și lege privind taxa farmaceutică. Întocmită după model austriac, „Taxia medicamentelor pentru spițerii din Moldova" a fost promulgată în 1854. S-au avut în vedere două lucruri: impunerea de taxe „corespunzătoare cu cerințele locale", și o mai pună precizare a regulilor și măsurilor pentru prepararea rețetelor emise de „doctori în medicină" și „magiștri în chirurgie".[33]

Îndatoririle legate de profesie și familie nu-l vor împiedica să scrie sau să se implice în viața politică. Legat de scris, în 1854, avea să publice un studiu comparativ bilingv intitulat „Apele minerale de la Slănic în Moldova".[34] Textul apare într-un anu-

29 *Ibidem*.

30 Samuel Izsák, *Farmacia de-a lungul secolelor*, București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 277.

31 De exemplu, Ștefan G. Ciulei, „Școala gremială de farmacie din Iași (1857-1859)", în Gh. Brătescu (coord.), *Trecut și viitor în medicină*, București: Editura Medicală, 1981, p. 340;

32 *Despre înființarea gremiului spițeresc în Moldova la 26 august 1854*, în *Manualul administrativ al principatului Moldovei*, ed.cit., p. 519.

33 *Ibidem*, p. 520.

34 Ludovic Steege, *Apele minerale de la Slănic în Moldova. În privirea analogiilor cu ape minerale străine, și a lucrărei terapeutice*, Iași: Institutul Albinei, 1854, 37 p.

mit context politic și pleacă de la o realitate amară: aceea a penuriei de specialiști, în cazul nostru de doctori, ce caracteriza principatele române la începutul veacului al XIX-lea. Existau căi sau soluții salvatoare, cu efect imediat, pentru ieșirea din impas? Până una-alta, guvernanți propun un prim pas: recurgerea la medicii din străinătate și popularizarea, prin intermediul presei autohtone, de informații elementare despre boli, terapeutică și igienă. Esențial era ca starea de sănătate a populației să se îmbunătățească. Prin urmare, doctorii „de oriunde" sunt încurajați să vină și chiar să se stabilească în principate, în vreme ce gazetele de orice tip găzduiesc articole cu conținut medical-educativ.

Lucrarea lui Steege apare în acest context al asumării modernizării și dă seama interesului stârnit spre jumătatea anilor '30 de brusca erupție în spațiul public a teoriilor privind calitățile terapeutice ale „apelor minerale". La început, Steege face unele considerații teoretice pe seama igienei ca regim de sănătate publică, pentru ca în final să intre în detalii cu privire la funcția terapeutică a „apelor minerale": bei apă, faci băi „reci sau călduțe", ții dietă („fără prăjeli, sosuri și grăsimi de dobitoace") și simți cum treptat, după repetate vilegiaturi la Slănicul Moldovei, te vindeci de „patimi ușoare sau cronice". Nu lipsesc informațiile despre locul unde se află izvoarele, despre bolile cărora le sunt recomandate apele, despre compoziția lor sau despre „metodul de urmat".[35] Totul într-un limbaj clar și pe înțelesul unui public nealfabetizat medical.

În încheierea portretului de medic al lui Steege, mai precizăm că anii 1845-1858 pot fi considerați cei mai productivi ai carierei sale de doctor. Am arătat apăsat înainte că și-a asumat prompt, cel puțin din punct de vedere formal, misiunea de a contribui la modernizarea țării, susținând reformarea sectorului medical. Era conștient de faptul că schimbarea mult dorită avea să se producă greu. Ca și în celelalte domenii, și în domeniu sanitar, forma a premers fondului. Fiindcă a fost în logica modernizării: mai întâi s-au înălțat instituțiile și ceva mai târziu au apărut specialiștii capabili să desfășoare activități satisfăcătoare. Steege beneficia însă de o seamă de calități necesare pentru a pune lucrurile în mișcare, pentru a-i mobiliza pe ceilalți, pe „slujbașii statului": avea entuziasm, determinare și o mare capacitate de a convinge, dublată de un spirit de organizare. Meritul său a constat în accelerarea ritmului de implementare a reformelor structurale, dând, în felul acesta, mai multă coerență unui proiect caracterizat, cel puțin în prima fază, de haos și improvizație. Evident, Steege nu s-ar fi putut descurca singur. A făcut echipă și a colaborat cu doctori de prestigiu. Amintim, între alții, pe Anastase Fătu, pe Iacob Cihac, pe Costache Vârnav și pe Gheorghe Cuciureanu. În anul 1855, vodă Alexandru Dimitrie Ghica îl va înălța în rang, acordându-i titlul de „postelnic" pentru „servicii" deosebite.[36]

35 *Ibidem*, pp. 5-34.

36 Mihai-Răzvan Ungureanu, *Marea Arhondologie a boierilor Moldovei*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 1997, p. 260.

Despre activitatea politică și diplomatică a lui Ludovic Steege

La nivelul țării, în afară de proiectul modernizator (de fapt, al occidentalizării țării), un alt mare proiect preocupa elita politică: unirea principatelor, autonomia și independența țării. Alăturarea celor două țări românești într-un singur stat apărea ca idealul suprem al națiunii. În anii care au urmat înfrângerii Rusiei în Războiul Crimeii, urmat de Congresului de pace de la Paris (1856), obiectivul unionist începea să prindă contur. Greu de rezistat acestui proiect. Și iată-l pe Ludovic Steege între persoanele de oarecare notorietate politică, intelectuală și culturală ce alcătuiau gruparea „unionistă" din Moldova. Documentele din epocă îl surprind în toiul evenimentelor. Mai întâi, îi întâlnim semnătura pe „Actul înființării Comitetului Unirii" din 30 mai/11iunie 1856.[37] Existența Comitetului e importantă: a coordonat strategia unionistă la nivelul întregii țări, susținând apăsat ideea unui principe „de rasă latină, dintre familiile domnitoare în Europa, afară de dinastiile staturilor megiește"[38]. Un an mai târziu, decidenții politici hotărăsc trimiterea lui la Viena, în calitate de „înalt reprezentant" al Moldovei, pentru a participa la lucrările Comisiei europene a Dunării. La Viena, Steege a pledat pentru deschiderea imediată a șantierului de drenare a Dunării, lucru ce ar fi dus la optimizarea navigației pe această rută comercială[39]. Prestația sa a fost bine primită la Iași. Cercurile politice influente au avut ocazia de a descoperi o altă față a lui Steege: aceea a unui intelectual rafinat, un spirt de negociator, dar mai ales un bun diplomat, demn de mult mai multă atenție și încredere decât se bucura deocamdată.

Anul 1859 avea să însemne deopotrivă un sfârșit și un început de drum pentru Steege: sfârșitul venea din expirarea mandatului de director al serviciului medical al țării, iar începutul din debutul în viața politică. „Prin decret domnesc", semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza și contrasemnat de Vasile Alecsandri, ministrul „Afacerilor Străine", Ludovic Steege este numit în „funcția de comisar din partea guvernului" la Comisia riverana a Dunării.[40] Astfel, amărăciunea de a fi părăsit administrația medicală era larg compensată de bucuria de a intra în prima linie a politicii țării. Avea 59 de ani, trebuie să se fi simțit încă disponibil și competitiv.

Cariera de „politician" avea să debuteze cu o misiune diplomatică aproape imposibilă: recunoașterea dublei uniri de către Viena și Berlin. Deschidem o paranteză pentru a aminti că alegerea lui Cuza ca domnitor în Moldova și Valahia, la 24 ianuarie 1859, a luat prin surprindere Marile Puteri, provocând, în prima fază, confuzie și tensiuni. Dacă Anglia a rămas în expectativă, Poarta, susținută de Austria, a amenințat cu intervenția armată. În acest context, mandatul diplomatic al lui Steege a urmărit eliminarea tensiunilor și convingerea Austriei și Prusiei de legalitatea și necesitatea unirii. Bun

37 *Acte și documente relative la istoria renascerei României,* publicate de Dimitrie A. Sturza și C. Colescu-Vartic, vol. III, București: Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, 1900, p. 531.

38 Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991*, București: Monitorul Oficial, 2000, p. 276.

39 Victor Slăvescu, *op.cit.*, pp. 5-6.

40 *Monitorul Oficial al Moldovei*, nr. 27/25 ianuarie, 1859.

vorbitor de germană, ignorând orgolii, resentimente și chiar uși închise în față, Steege a evoluat cu răbdare și abilitate între cele două cancelarii. Urmarea: primire cordială la Berlin, destule complicații la Viena. În final, după îndelungi așteptări în anticamera Ministrului Afacerilor Străine vienez, a obținut o audiență la subsecretarul de stat Gruner; în felul acesta, Austria a cunoscut varianta domnitorului român la cele întâmplate în principate.[41]

În mai 1859, recomandat de experiența căpătată în lungul stagiu petrecut în serviciul public, în administrația sanitară și guvernamentală (vreme de două luni, martie-mai 1859, deținuse portofoliul Lucrărilor Publice în cabinetul Ghica), Alexandru I. Cuza îl desemnează „comisar" la Comisia Centrală. Alcătuită din 16 membri (opt din Valahia și opt din Moldova), Comisia a funcționat la Focșani vreme de trei ani neîntrerupți. Efemera instituție, împuternicită prin lege cu atribuții legislative, avea să contribuie decisiv la consolidarea „statului de drept". Cum? Semnalând domnitorului carențele de fond, locul „unde nu merg lucrurile și ce anume ar trebui reglementat" sau îmbunătățit. Erau vizate, în special, legile neclare, care puteau naște neînțelegeri și crea abuzuri. Apoi, asumându-și fără echivoc rolul de mediator, de unificator între Adunările celor două principate dar și între Domnitor și Adunări, și, în fine, marea provocare a Comisiei: redactarea „legile de interes comun amândurora Principate".

Despre companionii lui Steege din Comisie, dar și despre realele lui calități și competențe avem aprecieri lăsate de adversarii săi politici. Iată ce notează Nicolae Șuțu, fiul fostului domn fanariot Alexandru Șuțu, membru al Comisiei din partea Adunării valahe, în *Memoriile* sale: „Având o formație solidă și cunoștințe multiple, completate asiduu de studierea noțiunilor care-i lipseau. Unul dintre cei mai buni membri ai Comisiei, aprofundând cu conștiinciozitate materia tratată și din acest motiv cam lent la redactare. Vorbind logic, inteligent și cu legături între idei, deși tergiversând puțin. În fine, unul din membrii cei mai distinși ai Comisiei, sub toate aspectele".[42] Un portret nepărtinitor am spune astăzi, știind că cei doi aveau concepții politice antagonice, susținând în Comisie idei și proiecte diferite. De pildă, în chestiunea agrară, Steege s-a pronunțat împotriva formulei agreate de majoritatea conservatoare a Comisiei, aceea a vânzării sau închirierii unor loturi pe moșiile statului de țăranii doritori, cât și a „învoielilor libere" între proprietari și țărani. De orientare politică „liberal moderat", el va susține varianta liberalilor ce preconiza împroprietărirea țăranilor cu pământul avut în folosință și despăgubirea proprietarilor cu o „plată potrivită".[43] În urma votului covârșitor din Comisie, proiectul de lege agrară al conservatorilor avea să fie trimis legislativului spre dezbatere și validare. Rezultatul: deși votată de legislativ cu 62 de voturi pentru și 35 împotrivă, legea agrară din 1861, atât de dragă lui Barbu Catargiu, nu va fi niciodată promulgată de domnitorul Cuza.

---

41 Dan Berindei, *Diplomația românească modernă de la începuturi la proclamarea independenței (1821-1877)*, București: Editura Albatros, 1995, p. 133; Dumitru Vitcu, *op.cit.*, pp. 218-219.

42 *Ibidem*, p. 326.

43 *Ibidem*, pp. 317-318. Vezi și Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza Vodă*, București: Editura Curtea Veche, 2000, p. 233.

Între timp, în septembrie 1860, Steege avea să obțină o recunoaștere europeană a calităților sale. Regele Victor Emanuel al II-lea îi va decora cu ordinul de comandor al „Marelui cordon al Ordinului Sfinților Mauriciu și Lazăr".[44]

Liberal-moderat dar mustind de entuziasm, Ludovic Steege avea să fie invitat de Ștefan Golescu, în mai 1861, să facă parte din cabinetul său. Oferta era tentantă și puțini ar fi stat în cumpănă; nu era cazul lui Steege. Învățase, din lungul stagiu în serviciul public, să cântărească de două ori înainte de a judeca o dată și de-a lua o decizie. După o zi de meditație, Steege refuză oferta explicându-i lui Golescu, într-o scrisoare politicoasă, că nu se socotea „dotat", pentru un „minister de tranziție și de scurtă dăinuire" și că „ar fi o oarbă sumeție a mă risca pe un teren necunoscut mie. Sacrificiul n-ar profita nimănui și m-ar pierde pentru totdeauna. Nu acuzați, dar, nici principiile, nici sentimentele mele de patriotism sau de devotament personal de nu mă pot hotărî a primi. Ușor mă veți înlocui mai avantajos. Noroc bun".[45] Să fie oare aceste cuvinte indicii de aroganță? De pragmatism politic? Sau gândea că nimic din ce se face fără profesionalism și tragere de inimă nu durează? În ce-l privește, el știa ce are de făcut, își avea misiunea lui la Comisia Centrală. De altfel, nu peste mult timp avea să fie ales vicepreședinte al acestei instituții. Țintea, mai cu seamă, să-și lege numele de un proiect. Din august 1860 lucra la proiectul de lege privind unificarea monetară a Principatelor. După mai puțin de doi ani, în ianuarie 1862, raportul său avea să se materializeze în unificarea cursului bancar al celor două țări. Și de data aceasta a adunat în jurul său nume recunoscute pentru profesionalismul lor. Sprijinul esențial a venit din partea a trei colaboratori: Nicolae Șuțu, Ion Cantacuzino și Alexandru Moruzi.[46]

Mai înainte însă lucrase neobosit la proiectul constituțional din octombrie 1859. Modelul de orientare a fost Constituția belgiană din 1831. Accentul deosebit s-a pus pe separarea puterilor în stat, pe ideea de proprietate și pe drepturile cetățenești. Legat de ultimul aspect, reținem poziția lui Steege la ideea „sufragiului universal", exprimată de Golescu în cadrul Comisiei: „Eu nu sunt pentru sufragiu universal, căci nu doresc ca mulțimea pasionată și neinteligentă să se facă arbitrul inteligenței; nu doresc ca acei care au puțin a pierde să impuie legea lor acelora cari au a proteja interese adevărate. În dreptul de votare dat mulțimei nepregătite de a se servi de el eu nu văd alta decât o jucărie periculoasă".[47] Nu-l mulțumea nici varianta care aprecia că „dreptul sufragiului să fie numai monopolul celor mai bogați".[48] În fapt, se va pronunța pentru lărgirea bazei de electori, propunând să fie deschisă „măcar o portiță acelor proprietari care astăzi pentru un mic neajuns de venit nu pot intra în cercul electorilor".[49] Mersul eveni-

44 BAR, ms. 864, f. 287.
45 G. Fotino, *Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Boierii Golești*, vol. IV, București, 1939, p. 349.
46 Victor Slăvescu, *op.cit.*, p. 7.
47 ANR, Fond Comisia Centrală de la Focșani, Dosar 93/1859, f. 8.
48 *Ibidem*.
49 ANR, Fond Comisia Centrală de la Focșani, Dosar 93/1859, f. 9.

mentelor a întrerupt finalizarea proiectului constituțional. După detronarea lui Cuza, noii constituționaliști aveau să înceapă munca la redactarea Constituției din 1866, plecând de la varianta Comisiei Centrale.[50] Pe ansamblu, proiectele conlucrate în Comisiei au fost destul de diverse, de la repartiția impozitelor la fondarea instituțiilor de credit, de la încurajarea industriei până la organizarea judiciară și a serviciului jandarmeriei. Toate, să o spunem apăsat, se învârt în jurul lui Ludovic Steege. După desființarea Comisiei, în 1862, Steege nu va uita de ele, iar atunci când vremurile vor fi propice va încerca să le pună în practică; în unele cazuri a reușit, în altele nu. Intervalul ce a urmat desființării Comisia Centrale și momentul cooptării în cabinetul Kogălniceanu (octombrie 1863), Steege îl va petrece la Înalta Curte de Justiție și Casație. Decretul de numire a fost semnat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza și publicat în *Monitorul Oficial* din 9 martie 1862[51]. Odată cu el a fost numit, în locul rămas vacant prin plecarea lui Nicolae Șuțu, comilitonul său din Moldova doctorul Constantin Vârnav. Din această postură avea să ia atitudine față de asasinarea lui Barbu Catargiu, om politic de orientare conservatoare, președinte al Adunării legislative. Condamnând fapta, Steege făcea apel la civilitate și moderație, valori care ar trebui să-și găsească locul atât în politică, cât și în societate

Sfârșitul anului 1863 îl găsește pe Ludovic Steege în cabinetul condus de Mihail Kogălniceanu, având calitatea de ministru al finanțelor. Vreme de aproape un an și patru luni (12 octombrie 1863-21 ianuarie 1865), cât s-a aflat la conducerea acestui minister, Steege a acționat pentru întruparea a ceea ce socotea a fi „prifacerea țării". Pentru început, preocupările lui s-au îndreptat spre chestiunea, îndelung discutată și mereu amânată, a „secularizării averilor mănăstirești". Era vorba de naționalizarea donațiilor în pământ făcute de-a lungul veacurilor, de domnitori și unii boieri din Valahia și Moldova, „lăcașurile sfinte" de la Muntele Athos și din Palestina. În schimbul unor despăgubiri agreate, după aprinse negocieri, de ambele părți, legea aducea în proprietatea statului o seamă de terenuri, care cumulate duceau la mai mult de un sfert din suprafața țării. La 13 decembrie 1863, chiar înaintea supunerii legii la vot în Adunare, Steege ține un admirabil discurs, îndemnând legislativul să voteze pentru proiectul de lege. Textul merită citat în întregime, fiindcă rezumă complet o stare de lucruri: „Domnilor, e în vreme foarte îndelung de când se găsește această chestiune pe tapet. Nu e un ministru căruia să nu i se fi imputat că nu a dat soluțiunea acestei chestiuni mănăstirești. Astăzi, domnilor se prezintă un ministru înaintea dumneavoastră și vă propune acea soluțiune dorită de atâta amar de timp, și dumneavoastră în loc de a o primi cu aclamații, precum eram în drept a aștepta, găsiți că trebuie să vedem dacă vi s-a dat toată greutatea darului ce am prezentat, dacă nu cumva lipsește un grăunte

50 Radu Carp, Ioan Stanomir, *Inventarea Constituției. Proiecte intelectuale și dezvoltarea instituțională în Principatele Române în secolul al XIX-lea*, București: C.H. Beck, 2009, p. 90; Vezi și textul proiectului constituțional, în Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991*, București: Monitorul Oficial, 2000, pp. 285-286.

51 *Monitorulŭ. Jurnalu Oficialu al Principatelor Române*, nr. 54/9 martie 1862, p. 1.

din darul acela și cum s-a făcut că de atâta vreme nu s-a dat și se dă tocmai astăzi. Domnilor, nu trebuie să fim meschini în chestiuni mari, în chestiuni naționale care fac să bată inima oricărui român; nu trebuie să intervină pasiunile cele meschine, acelea care caută, domnilor, cu de-amăruntul ce se dă, de ce s-a dat și cât s-a dat și mai cu seamă de cine s-a dat? Și care refuză un dar, fiindcă nu i-a dat de către aceia cari ar fi dorit să aibă ei inițiativa acestui dar. Domnilor, noi nu am căutat nici o glorie în această chestiune și am căutat numai binele țării și inspirați de acest simțământ, am făcut ce a stat în putința noastră ca să vă putem prezenta acest dar. Și trebuie să dăm toată recunoștința Capului Statului (căci îmi permit de a numi pe Capul Statului într-o împrejurare așa de mare) că s-a înduplecat, fără nicio greutate și, unde ar fi putut să aștepte un triumf diplomatic, a preferat poate a se expune pericolelor exterioare pentru a vă da eu astăzi mai înainte ceea ce ați cerut demult. Iată, domnilor, ce aveam a vă spune. Astăzi dumneavoastră cereți amânări, propuneți investigări; voiți a reuni o Comisiune? Nu înțeleg, domnilor, o meschinărie ca aceasta".[52]

Aprobată de legislativ, legea va fi imediat promulgată de domnitorul Cuza. Pe lângă semnificațiile politice, ea a creat fondul pentru alte două țeluri urmărite de Cuza și cabinetul său: formarea unei rezerve de pământ în vederea împroprietăririi țăranilor și o mai bună separare a religiosului de laic. Însă adevărata provocare la ministerul finanțelor a fost găsirea resurselor financiare, atât de necesare promovării proiectului modernizator al lui Cuza. În lipsă de lichidități autohtone, membrii guvernului au decis să apeleze la împrumuturi externe. Și iată-l pe Steege, împreună cu alți emisari ai statului, grăbindu-se să sondeze piețele bancare din Occident și Orient. Înainte de a pleca la Londra, la 24 ianuarie 1864, Steege îi trimite lui Cuza o adresă prin care îl roagă să promulge lege de înființare a „Casei de Depuneri și Consemnațiuni". Această lege avea să ducă la crearea, în ianuarie 1865, a „Casei de Economii și Consemnațiuni", vestita instituție CEC ce a îndeplinit rolul de bancă centrală până în 1880.

Din Londra, Steege, încurajat de succesul primelor tatonări cu bancherii Stern, îi scrie lui Kogălniceanu că „este pe cale a înfăptui împrumutul în condiții bune pentru ambele părți". Răspunsul s-a întors fulgerător: „Terminați împrumutul cât mai repede; Consiliul confirmă dinainte tot ce veți face și Principele sancționează. Împrumutul ne este indispensabil; el trebuie să fie vărsat la București. Încheiați cât mai repede în condițiile cele mai bune, dar încheiați".[53] Au urmat, cum era de așteptat, complicațiile. Din variate motive, discuțiile s-au prelungit neașteptat de mult. Bancherii, pentru a obține un contract cât mai favorabil, aduceau în discuție decredibilizarea României pe piața externă, exemplificând cu „bugetul neechilibrat" și „lovitura de stat din 2 mai". În cele din urmă, la 10 august 1864, după dure negocieri, Steege a reușit să obțină semnătura bancherilor pe acordul împrumutului. În epocă, au fost destule voci critice la adresa lui Steege și a contractului încheiat. Reproșurile vizau în special dobânda mare

52 Al. Papadopol-Calimah, *Amintiri și istorie 1853-1888*, în BAR, ms. 864, ff. 382, 383 și 384.
53 BAR, *Arhiva Cuza*, vol. XLIX, f. 362; vezi și C.C. Giurescu, *op.cit.*, p. 249.

și termenul mic al rambursărilor. Mai târziu s-a dovedit că, pentru România, împrumutul a fost unul reușit, cu atât mai mult cu cât el venea într-un moment critic pentru mersul reformelor. C.C. Giurescu, cel dintâi istoric care a studiat Arhiva Cuza, avea să lase câteva rânduri rezonabile despre felul cum a negociat Steege acordul: „A făcut-o cu totul dezinteresat, fără nici cel mai mic folos personal de ordin material. [...] Nu a primit nicio centimă comision, deosebindu-se prin aceasta în mod puternic de foarte mulți dintre contemporani săi pentru care comisionul era mobilul esențial al acțiunilor lor".[54] După începutul realizat de Ludovic Steege, apelul la împrumuturile externe a devenit o practică obișnuită a statului român.[55]

În țară, după „mica lovitură de stat" din 2 mai 1864 și legitimarea „noului regim", guvernarea Kogălniceanu părea, văzută din exterior, entuziasmantă și promițătoare. La popularitatea ei a contribuit decisiv reforma agrară din 14/26 august 1864; ea a deschis calea împroprietăririi a „peste 50.000 de familii, cu aproximativ 2 milioane hectare".[56] Nu avem defel intenția de a descrie în cele ce urmează efectele legii agrare. Vrem numai să subliniem că felul cum se implementau prevederile legii a constituit motivul neînțelegerile dintre Kogălniceanu și Steege. Spiritul disciplinat și minuțios al lui Steege nu agrea lipsa de rigoare în aplicarea legii. Prin urmare, într-o telegramă confidențială trimisă lui Cuza, Steege arată că procesul de implementare a legii agrare are nevoie de organizare și consecvență, nu de improvizație, și cerea respectos să i se accepte demisia, pentru a lăsa locul unui „telegar mai iute".[57] Formula este o ironie la procedura circularelor, prin care Kogălniceanu a căutat să suplinească inexistența unei legislații coerente privitoare la procedurile generale și cele speciale ale împroprietăririi. În consecință, la 21 ianuarie 1865, în urma acceptării demisiei, Ludovic Steege își încheie colaborarea în guvernul Kogălniceanu. Nu însă și activitatea politică. A continuat să participe, în calitate de senator al „Adunării ponderatrice", la exercitarea „puterii legiuitoare", alături de Domn și Adunarea Electivă, până la plecarea lui Cuza.

Imediat după „lovitura de stat" din 11 februarie 1866 și abdicarea lui Cuza, membrii Adunării și Senatului, reuniți în ședință comună, l-au proclamat principe al Principatelor Unite Române pe belgianul Filip, conte de Flandra și duce de Saxonia, sub numele de Filip I. Tot acum s-a votat componența delegației menită a lua drumul Belgiei și a obține acordul proaspătului principe. Chiar în capul listei îl găsim pe Ludovic Steege, urmat de Grigore Balș, Constantin Cantacuzino și G. Vernescu. Trimișii speciali nu au mai ajuns în Belgia, contele Filip a declinat oferta. Totuși, prezența lui Steege în delegație l-a făcut pe Dumitru Vitcu, autorul unui volum despre „diplomații unirii", să se întrebe: de ce a acceptat Steege o astfel de împuternicire.

---

54 *Ibidem*, pp. 249-250.

55 Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași: Polirom, 2010, p. 113.

56 Gheorghe Iacob, *România în epoca modernizării (1859-1939)*, Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2013, p. 66.

57 BAR, *Arhiva Cuza*, vol. XIII. Finanțe și Mănăstiri, 1859-1866, f. 65.

Și acceptând misiunea „a făcut-o din considerente de ordin personal ori politic?”.[58] Credem că nu în acest mod trebuie discutată problema. Indiferent de motivații, Steege nu era o fire oportunistă sau duplicitară. Nimic din biografia lui nu ne îndreptățește să credem acest lucru. Dimpotrivă, să ne amintim că încă de la începutul carierei sale politice s-a manifestat ca un adept al unirii principatelor sub un principe străin. Realitatea politică a amânat pentru o vreme acest deziderat. În consecință, alege să-l urmeze pe Cuza în fundamentarea proiectului său modernizator, fiindu-i un loial prieten, ministru și reprezentant în importante misiuni diplomatice. Nu a făcut parte din grupul care a pregătit detronarea domnitorului. Dacă ar fi fost după el, domnia lui Cuza ar fi mers probabil înainte, în ciuda controverselor. Era în schimb un om pragmatic. Când o altă realitate politică s-a întrupat, Steege nu a făcut altceva decât să-și urmeze crezul. Nu și-a pus problema trădării, dacă se cade sau nu să treci în tabăra „adversarilor”, să abandonezi un vechi prieten. Verdictul moral de vinovăție nu-și are rostul. A considerat chestiunea un „fapt împlinit” și a mers mai departe. De altfel, în primii doi ani de domniei ai lui Carol I, trece printr-o perioadă de nesiguranță, nu-și găsește o slujbă stabilă în administrație. La început, acceptă două misiuni externe de scurtă durată: prima la Paris, în aprilie 1866, unde susține pe lângă împăratul Franței, Napoleon al III-lea, ideea „prințului străin” la tronul României; iar a doua la Düsseldorf, imediat după plebiscitul din 2-8 aprilie 1866, pentru a înmâna tânărului Carol de Hohenzollern titlul de „Principe Suveran al Principatelor Unite Române”, conferit de români. Câteva luni mai târziu, între 19 august și 30 septembrie 1867 îl suplinește la ministerul finanțelor pe Ștefan Golescu, iar în aprilie 1868 este numit, de principele Carol I, membru la Înalta Curte de Casație, și reprezentant „cu puteri depline” la negocierile guvernului cu baronul Offenberg, consulul general al Rusiei la București, pe tema „modificărilor ce starea socială și instituțiile actuale ale țării necesită a se aduce jurisdicțiunii consulare”.[59] Deschidem o paranteză pentru a spune că „jurisdicția consulară” oferea diplomaților străini posibilitatea de a interveni în problemele interne ale Principatelor Unite.[60] Eliminarea ei ar fi fost un bun semnal de normalitate în relațiile diplomatice dintre cele două state.

Agentul diplomatic Ludovic Steege avea să apară la 24 decembrie 1868, odată cu înființarea agenției românești de la Viena, și s-a manifestat fără întrerupere până în 6 august 1870. Vreme de aproape un an și opt luni, cât a stat în fruntea Legației române de la Viena, Steege a avut și misiunea de a reprezenta guvernul român pe lângă guvernele de la Viena, Berlin și Petersburg. Să mai spunem că doctorul-diplomat Ludovic Steege a fost, pentru România acelor timpuri, persoana cea mai potrivită pentru a fi numită în fruntea misiunii din capitala Austriei: făcea parte, prin alianță, din aristo-

---

58 Dumitru Vitcu, *op.cit.*, p. 226.

59 Dumitru Vitcu, *op.cit.*, p. 226, și Andrei Alexandru Căpușan, *Diplomați români de elită*, vol. I, ediția a II-a, București: Editura Ars Docendi, 2009, p. 145.

60 Dan Berindei, *Diplomația românească modernă de la începuturi la proclamarea independenței de stat (1821-1877)*, București: Editura Albatros, 1995, p. 141.

crația țării, dispunea de o avere considerabilă, avea prieteni și cunoștințe în mediile intelectuale, politice și diplomatice din țară și străinătate, cunoștea cultura și istoria spațiului german, excela în vorbirea a cel puțin două limbi străine importante, poseda cunoștințe temeinice de drept și economie, și mai ales avea o certă experiență în diplomație. Rapoartele sale diplomatice ne arată că s-a integrat destul de repede în mediul social-diplomatic de la Viena, Berlin și Petersburg.[61] A dezvoltat relații apropiate cu personalități precum contele Friedrich Ferdinand Beust, cancelarul Imperiului Habsburgic între 1867 și 1871, contele maghiar Andrássy sau baronul Victor Erlanger din Frankfurt.[62]

În momentul sosirii la post, relațiile diplomatice austro-române erau destul de încordate. Principalul motiv: anularea autonomiei Transilvaniei, în contextul constituirii monarhiei dualiste Austro-Ungaria. Cu toate eforturile politice și diplomatice de până atunci, cele două țări se priveau cu suspiciune și neîncredere. Ludovic Steege a luat notă de această situație în cadrul audienței pentru prezentarea scrisorilor de acreditare, din 26 ianuarie 1869. Planul lui era să convingă Austria să acorde o mai mare atenție dezvoltării relațiilor economice bilaterale și să obțină o promisiune pentru înlăturarea cât mai grabnică a jurisdicției consulare între cele două state. În timpul discuțiilor, contele Friedrich Beust, de altfel extrem de tăcut pe toată durata întrunirii, i-a împărtășit atât temerea că freamătul stârnit în opinia publică din România, de politica internă a monarhiei dualiste, ar putea escalada, cât și nemulțumirea vizavi de comenzile de armament din Prusia. Un moment tensionant s-a consumat atunci când diplomatul român, întrebat de Beust „de ce vă înarmați", a răspuns: „un pays qui ne pourrait pas le cas échéant de fendre sa neutralité au moins vingt-quatre heures les armes à la main, n'aurait aucune chance de la voir jamais respectée".[63] În ciuda afirmațiilor ușor belicoase, șeful misiunii române s-a străduit să imprime relațiilor cu austro-ungaria (dar și celor cu Prusia și Rusia) o tendință conciliată.

Efectul acestei strategii diplomatice aveau să se vadă relativ repede. Mai întâi cu Rusia. La 1 iunie 1869, Steege este primit de țarul Alexandru al II-lea (1855-1881), la reședința acestuia de la Țarskoie-Selo[64]. Dincolo de amabilități și mesaje diplomatice cordiale, care își au rostul lor deloc de minimalizat, Steege are satisfacția profesională de a smulge promisiunea anularii jurisdicției consulare între cele două state. Promisiunea va deveni realitate la 29 decembrie 1869. Cu Francisc Josef I (1830-1916), împăratul Austriei și regele Ungariei, avea să se întâlnească în septembrie 1869. Raportul întâlni-

61 Nicolae Iorga, *Corespondance diplomatique roumaine sous le roi Charles I-er (1866-1880)*, București, 1938, pp. 43-44.

62 Mihai Sorin Rădulescu, „La începuturile diplomației moderne românești: ceva nou despre Ludovic Steege", *Studia Universitatis Petru Maior. Series Historia*, 2004, p. 104.

63 Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 36. Traducerea rândurilor citate, în Nicolae Iorga, *Politica externă a regelui Carol I. Lecții ținute la Universitatea din București*, București: Editura Glykon, 1991, p. 61: „O țară care nu ar putea, la întâmplare, să-și apere, măcar douăzeci și patru de ceasuri, neutralitatea cu armele în mână, n-ar avea nici o șansă de a o vedea respectată".

64 *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. I, București: Editura Politică, 1967, p. 194.

rii este optimist: împăratul îi face o „foarte grațioasa primire", îl asigură de „simpatiile sale pentru România și pentru prinț" și, în final, își manifestă speranța că raporturile existente între guvernul austro-ungar și cel român vor continua să se armonizeze. [65] Atragem atenția că pentru a se ajunge la acest semnal, cabinetul de la București, prin ministrul de externe Kogălniceanu și diplomatul Steege, a desfășurat intense tratative „subterane". De asemenea, a cântărit mult întâlnirea de la Viena dintre Francisc Josef și Carol I, din 29 august 1869.

Concret, în planul relației politico-diplomatice cu Austria, Prusia și Rusia, funcția lui Steege a fost, în cea mai mare parte a timpului, una de implementare și informare. Notele informative relevă faptul că a fost preocupat de strângerea și transmiterea periodică a informațiilor de natură economică, informații ce puteau fi folosite de guvernul român, fie la atragerea capitalului străin în țară, fie la lansarea exporturilor de grâne în spațiul occidental și oriental. De pildă, în vara anului 1870, Ludovic Steege raporta guvernului român intenția Institutului Geologic din Viena de a trimite în România „specialiști în exploatări minere", cu misiunea de-a întocmi o hartă informativă a resurselor țării. Aprobarea proiectului, argumenta Steege, ar fi putut conduce la atragerea de investiții străine[66]. În același timp, a fost un fin observator al evenimentelor politice din Europa Centrală și din Balcani. Informațiile culese din mediile decizionale, la care avea acces, în special cele referitoare la intențiile de război ale Prusiei și Franței, aveau scopul să conducă la o mai bună orientare externă a guvernului de la București. Pentru că, pe agenda guvernului român exista un proiect clar: independența țării. Nu avea să mai trăiască împlinirea acestui proiect. A murit în 1872. Abia împlinise 59 de ani.

65 Nicolae Iorga, *op.cit*, p. 46.
66 M.S. Rădulescu, *op.cit.*, p. 104.

Contribuții la cunoașterea elitei medicale din Țările Române în veacul al XIX-lea. Studiu de caz: Ludovic Steege (1813-1872)

Rezumat: Biografia lui Ludovic Steege este în consonanță cu veacul. A trăit într-o epocă aflată sub semnul „prefaceri" în toate domeniile. Ca medic, apoi în calitatea de director al serviciului sanitar, a activat în exclusivitate în Moldova și a militat pentru modernizarea serviciului sanitar. Spre deosebire de alți doctori din vremea sa, a scris puțin și numai pentru a răspunde unei nevoi specifice – de popularizare. În calitate de ministru și diplomat a traversat vremuri tulburi cu un curaj de invidiat și un devotament de reținut. A fost un susținător fără rezerve a unirii Principatelor, a modernizării și independenței României.

Cuvinte cheie: secolul al XIX-lea, modernizare, carantină, medicalizare, diplomație.

Contributions to the Knowledge about Moldavia and Wallachia's Medical Elite in the 19th Century. Case Study: Ludovic Steege (1813-1872)

Abstract: Ludovic Steege (1813-1872) lived in an age under the sign of „transformations" in all areas. As a physician, then as manager of the health service, he worked exclusively in Moldavia and advocated for health service modernization. Unlike other doctors of his time, he wrote little, only to meet a specific need – to popularize. Later, as minister and diplomat went through troubled times with enviable courage and devotion to remember. He was a supporter of modernization, union and independence of Principalities.

Keywords: 19th century, modernization, quarantine, medicalization, diplomacy.